

Ekonomika preduzeća

Skripta za prvu knjigu

Detaljna teorija po lekcijama za ispit (prva knjiga)

SKRIPTU NAPRAVIO TIM:

NAŠI MATERIJALI ZA EKP:

**SKRIPTE
EKOF**

SKRIPTE

ONLINE KURSEVI

NAJČEŠĆA PITANJA

Sve informacije na skripteekof.com/ekp

SVI MATERIJALI – EKONOMIKA PREDUZEĆA 2021.

Prva knjiga	
Skripta	Baze
Online kurs	

Druga knjiga	
Skripta	Baze
Online kurs	

Ispitni rokovi	
2018 i 2019.	2020. godine

© 2021 Skripte Ekof. Sva prava su zadržana. Autor zabranjuje beleženja i umnožavanja svog dela u celosti ili delimično, bilo kojim sredstvima, u bilo kom obliku, na bilo koji trajni ili privremeni, posredni ili neposredni način. (član 20. Zakona o autorskom i drugim srodnim pravima „Službeni glasnik RS“, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - Odluka US RS i 66/2019)

1. Појам и предмет изучавања Економике предузећа

ДЕФИНИЦИЈА ЕКОНОМИКЕ ПРЕДУЗЕЋА (ЕКП-а)

Економика предузећа је дисциплина економске науке која проучава пословање предузећа у циљу дефинисања принципа, правила и мера чија примена омогућава ефикасно остваривање циљева предузећа, и то:

- применом резултата СОПСТВЕНИХ истраживања
- применом резултата истраживања ДРУГИХ ЕКОНОМСКИХ ДИСЦИПЛИНА
- применом МЕТОДОЛОГИЈЕ економске науке на пословне проблеме

ПРЕДМЕТ ИЗУЧАВАЊА ЕКОНОМИКЕ ПРЕДУЗЕЋА

1. ЦЕЛИНА ПРОЦЕСА ПОСЛОВАЊА (ЦЕЛИНА ПРОЦЕСА СТВАРАЊА ВРЕДНОСТИ)

- **састоји се из три фазе:**
 - **УЛАГАЊА (инпути)**
 - нпр. људски ресурси, материјал, информације, знање, новац...
 - **ТРАНСФОРМАЦИЈА УЛАГАЊА У РЕЗУЛТАТЕ**
 - ЕКП проучава начин на који предузеће користи људе и технологију за трансформацију улагања у резултате
 - **РЕЗУЛТАТИ (аутпути)**
 - посебна пажња придаје се ПРОФИТУ - основни мотив пословања и основни извор финансирања инвестиција
- ЕКП проучава елементе, детерминанте, проблеме сваке фазе

2. ОКРУЖЕЊЕ предузећа, као отвореног система, и то:

- карактеристике ужег и ширег окружења предузећа
- интеракцију предузећа са окружењем
- начин адаптације или утицаја предузећа на окружење

3. ЦИЉЕВИ предузећа, зато што:

- предузећа се оснивају ради одређеног циља
- постоје различита схватања основног циља предузећа

4. ЕФИКАСНОСТ и ЕФЕКТИВНОСТ предузећа, која проистичу из:

- **ограничености ресурса** - намеће потребу ефикасне и ефективне употребе
- **могућности алтернативне употребе ресурса** - даје могућност да пословне одлуке утичу на повећање ефикасности и ефективности предузећа

2. Место Економике предузећа у систему наставних дисциплина Пословне економије

СХВАТАЊА ШТА ЈЕ ПОСЛОВНА ЕКОНОМИЈА

- ★ примењена микроекономија
- ★ наука о управљању
- ★ општи оквир за анализу проблема пословног одлучивања

ДЕФИНИЦИЈА ПОСЛОВНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Пословна економија је **скуп дисциплина** економске науке које проучавају пословање предузећа у циљу дефинисања принципа, правила и мера чија примена омогућава ефикасно остваривање циљева предузећа.

ДИСЦИПЛИНЕ ПОСЛОВНЕ ЕКОНОМИЈЕ

• ФУНКЦИОНАЛНЕ:

- Производња
- Маркетинг
- Финансије
- Кадрови
- + може и рачуноводство

помоћ за памћење:

ПМФ + К

• ПОМОЋНЕ:

- Рачуноводство
- Информатика
- Науке о понашању
- Квантитативна анализа
- + може и пословно управљање (менаџмент)

Р + ИНК

• ОПШТЕ:

- Пословно управљање (менаџмент)
- Организација
- ЕКОНОМИКА ПРЕДУЗЕЋА

ПО + ЕКП

• ПОСЕБНЕ:

- Банкарство, Осигурање
- Саобраћај, Трговина
- Туризам и хотелијерство
- Међународно пословање

БОС + ТТМ

О ДИСЦИПЛИНАМА ПОСЛОВНЕ ЕКОНОМИЈЕ...

ОДНОС ДИСЦИПЛИНА ПО ВРСТАМА

- специјалистичке (функционалне, помоћне, посебне) - проучавају целину или делове предузећа у циљу дефинисања принципа, правила, мера за ефикасно остваривање циљева предузећа
- опште дисциплине - комплементарне су специјалистичким дисциплинама (функционалним, помоћним, посебним)

ЗА НЕКЕ ДИСЦИПЛИНЕ КОРИСТЕ СЕ РАЗЛИЧИТИ НАЗИВИ

- Пословне финансије = Финансијски менаџмент = Корпоративне финансије
- Менаџмент предузећа у туризму и хотелијерству = Организација и пословање туристичких предузећа

КАКО СВАКА ДИСЦИПЛИНА ИЗУЧАВА ПОСЛОВАЊЕ?

- са становишта процеса привређивања у привредној области или грани
 - па имамо оне коју изучавају индустрију, трговину, туризам...
- са становишта појединих аспеката пословања предузећа
 - организација, производња, тржишно пословање, финанс. пословање...

ЗАКЉУЧАК О ЕКОНОМИЦИ ПРЕДУЗЕЋА

- ЕКП је концепцијско-методолошка основа других дисциплина ПЕ
- једна је од најстаријих дисциплина ПЕ
 - изучава се на Економском факултету још од школске 1947/48. године, када је Економско-комерцијална висока школа постала Економски факултет

ПОВЕЗАНЕ НАУЧНЕ ОБЛАСТИ ПОСЛОВНЕ ЕКОНОМИЈЕ

1. ТЕОРИЈСКА ЕКОНОМИЈА

- она је теоријско-методолошка основа ПЕ и ЕКП
- од посебног значаја су њене дисциплине:
 - **микроекономија** - изучава економско понашање појединачних привредних субјеката (предузећа и индивидуалних потрошача)
 - **макроекономија** - изучава повезане економске јединице у привреду као целину

2. НАУКЕ О ОДЛУЧИВАЊУ

- обухватају бројне методе и технике које се примењују у ПЕ и ЕКП
- *примери:*
 - модели одлука, анализа сценарија, оцена резултата
 - статистичке методе, методе оптимизације, технике предвиђања итд.

3. Циљеви изучавања Економике предузећа

ОСНОВНИ ЦИЉ ЕКОНОМИКЕ ПРЕДУЗЕЋА

- систематско ширење знања о свим аспектима пословања предузећа

1. ТЕОРИЈСКИ ЦИЉ

- разумевање и објашњење пословања предузећа, што обухвата:
 - суштину предузећа
 - законитости функционисања
 - однос са окружењем...

2. ПРАКТИЧНИ ЦИЉ

- стицање знања и вештина неопходних за успешно управљање:
 - имати систематски приступ решавању пословних проблема
 - бити проактиван

КАКВА ЈЕ ДИСЦИПЛИНА - ЕКОНОМИКА ПРЕДУЗЕЋА?

1. НОРМАТИВНА

- јер објашњава како предузеће ТРЕБА да функционише

2. ПОЗИТИВНА

- јер објашњава како предузеће ЗАИСТА функционише

ШТА ЕКОНОМИКА ПРЕДУЗЕЋА МОРА ДА УВАЖАВА?

- мора да уважава: постојећу праксу и институционално окружење
 - пример:
 - за доношење екон. одлука, узимање у обзир економских трошкова
- ЕКП треба да објасни:
 - 1) зашто предузећа доносе одлуке на одређени начин
 - 2) по чему се добре одлуке разликују од лоших под одређеним условима

ЗАШТО НИЈЕ ДОБРО ДА ПРЕДУЗЕЋЕ ИМИТИРА ДРУГО?

1. успех другог предузећа је резултат бројних неизвесних фактора
 2. тржишни услови пословања могу бити веома различити
 3. може доћи до бројних грешака у закључивању
 - ако уочимо одређену појаву и код успешних и код неуспешних предузећа, не значи да је она одговорна за успех успешних предузећа
- ❖ Економика предузећа треба да интегрише пословну праксу у принципе доношења пословних одлука
- ◆ принципи Економике предузећа користе се и у управљању болница, школа, факултета...

4. Појам и основне карактеристике предузећа

ШТА СУ ПРИВРЕДНИ СУБЈЕКТИ?

Привредни субјекти су појединци или друштвене групе које:

- самостално доносе привредне одлуке, и у складу са њима...
- организују своју привредну делатност

ШТА ЈЕ ПРЕДУЗЕЋЕ?

Предузеће је самостална организација економских ресурса која:

- трансформише уложене ресурсе у резултате, и тиме...
- ствара вредност у циљу остварења профита

ТРИ БИТНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРЕДУЗЕЋА

У наставку ћемо објаснити три битне карактеристике предузећа – самосталност као привредног субјекта, предузеће као организовану целину и функционисање предузећа.

1. Предузеће је САМОСТАЛАН ПРИВРЕДНИ СУБЈЕКТ

Власници или менаџери доносе све битне пословне одлуке, тј. одлуке о алокацији ресурса:

- које производе производити
- како те производе производити
- како распоредити резултате

При доношењу одлука, власници морају уважавати одређена ограничења:

- **правна** - поштовање закона и прописа
- **економска** - поштовање тржишних закона

2. Предузеће је ОРГАНИЗОВАНА ЦЕЛИНА

Предузеће је једна организована целина у којој се успостављају односи између економских ресурса, и то између:

- људских и материјалних ресурса (нпр. радник на погонској траци)
- људских и људских ресурса (нпр. односи између запослених)
- материјалних и материјалних ресурса (нпр. везане машине у погону)

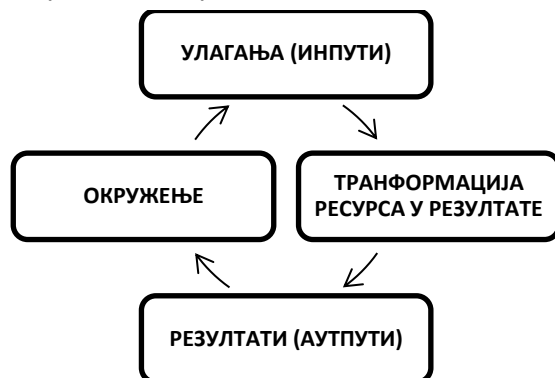
Сви ови ресурси морају бити усклађени квалитативно, квантитативно и временски и организовани како би предузеће успешно функционисало.

3. Предузеће ТРАНСФОРМИШЕ РЕСУРСЕ У РЕЗУЛТАТЕ

Кроз трансформацију ресурса (инпута) у резултате (аутпите), предузеће ствара одређену вредност и на тај начин стиче профит. Ово се још назива и *функционисање предузећа*.

ПРОЦЕС СТВАРАЊА ВРЕДНОСТИ – дели се у три фазе:

- 1) улагање ресурса (ИНПУТИ)
- 2) трансформација ресурса у резултате („функционисање предузећа“)
- 3) резултати пословања (АУТПУТИ)

1. Улагања инпута

Услов за отпочињање процеса стварања вредности су ИНПУТИ, чији су појавни облици физички, људски, финансијски и информациони. Облици и карактеристике инпута зависе од:

- карактеристика трансформације ресурса у резултате
- резултата које желимо остварити

2. Трансформација инпута у аутпуте

Трансформација инпута у аутпуте је процес у којем се на уложене ресурсе додаје вредност, која ће зависити од ефикасности коришћења расположивих ресурса. Облици трансформације инпута у аутпуте зависи од:

- делатности предузећа (нпр. производња, трговина, транспорт...)
- техничке опремљености предузећа (ниска или висока технологија)
- организације рада (нпр. линијска или смакнута производња и сл.)

3. Резултати пословања (АУТПУТИ)

Аутпути се јављају у различитим изразима:

- физички израз: производи и услуге
- вредности израз: укупни приход

Укупни приход предузећа се користи за:

- репродуковање утрошених ресурса у претходном циклусу
- профит власника или улагање у проширену репродукцију (инвестиције)

4. Окружење предузећа

Однос предузећа са окружењем је двојак:

- предузеће од окружења набавља потребне ресурсе
- предузеће окружењу продаје своје производе и услуге ради стицања профита

5. Предузеће као систем

ШТА ЈЕ ПРЕДУЗЕЋЕ КАО СИСТЕМ?

Предузеће као систем је целина која се састоји од међусобно повезаних подсистема.

КАКАВ ЈЕ ПРЕДУЗЕЋЕ СИСТЕМ?

Предузеће као систем можемо описати на различите начине, али најзначајније је да детаљније разрадимо предузеће као организациони, отворен и сложен систем.

Предузеће као организациони систем

Предузеће је организациони систем јер:

- резултат је људског стваралаштва у привређивању
- оснива се ради остварења економског циља

Предузеће као отворени систем

Предузеће је отворени систем јер:

- постоји стална интеракција са окружењем
- потребна је стална адаптација окружењу

Предузеће као сложен систем

Предузеће је сложен систем јер:

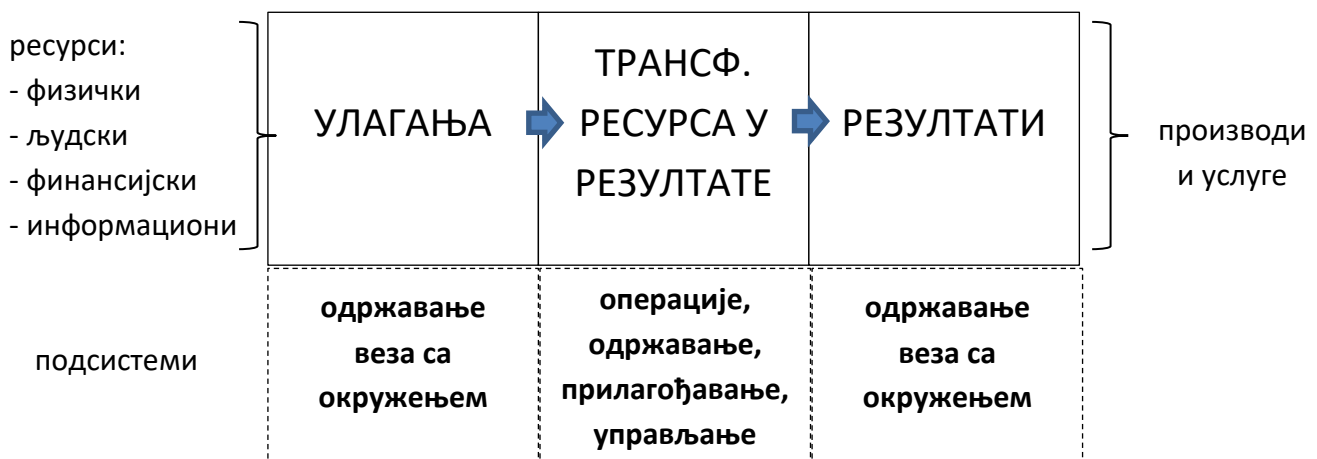
- елементи структуре предузећа су врло разнолики
- постоје сложене везе и односи између елемената структуре предузећа

Везе и односи између елемената структуре предузећа зависе од организације, вида производње, ритма производње итд.

НАЈЗНАЧАЈНИЈИ ПОДСИСТЕМИ ПРЕДУЗЕЋА

Предузеће као систем састоји се од бројних подсистема – најзначајнији су:

ОКРУЖЕЊЕ

1. Подсистем ОДРЖАВАЊА ВЕЗА СА ОКРУЖЕЊЕМ

За предузеће је веома битно да одржава везе са окружењем, и то:

- **на страни инпута:** набавка одређених ресурса потребних за пословање (нпр. набавка квалификованих радника и адекватних машина)
- **на страни аутпута:** продаја готових производа и услуга купцима (нпр. продаја козметичких производа, продаја фризерских услуга)

2. Подсистем ОПЕРАЦИЈА (ПРОИЗВОДЊЕ)

Подсистем операција у предузећу је место где се врши трансформација инпута у аутпуте. На пример:

- производни погон, где се врши производња аутомобила
- кухиња у ресторану, где се врши припрема јела

3. Подсистем ОДРЖАВАЊА

За предузеће је такође веома важно да *одржава* средства за производњу (средства за рад и предмете рада), као и радну снагу. Циљ овог подсистема је несметано одвијање процеса у предузећу. То се постиже одржавањем фактора производње, и то:

- одржавањем средстава – путем редовних контрола и ремонта...
- одржавањем радника – путем мотивисања, исплате бонуса...

Овај подсистем може бити организован у оквиру:

- функције производње (део за одржавање средстава)
- функције људских ресурса (део за одржавање радника)

☞ **Пазите да не помешате подсистем одржавања и подсистем одржавања веза са окружењем.**

4. Подсистем ПРИЛАГОЂАВАЊА

Предузеће не може да функционише изоловано од свог окружења. Стога, такође је веома значајан подсистем прилагођавања. Циљ овог подсистема је да прати промене у окружењу и налази начине како им се прилагодити. Другим речима, он открива део „ОТ“ у SWOT анализи:

- које су прилике предузећа у окружењу? (О – opportunities)
- које су претње предузећа које долазе из окружења? (Т – threats)

5. Подсистем УПРАВЉАЊА

Предузеће не може да функционише без доброг менаџмента, те је и подсистем управљања веома значајан. Циљ му је да управља целином и координира деловима предузећа. Овај подсистем дефинише циљеве, стратегије, структуру предузећа, и активности делова предузећа.

☞ **Разлози постојања предузећа (стр.34-38 у I књизи) се уче из друге књиге (стр.1-9). Ово можете пронаћи у додатку. Он се налази у опису групе за ЕКП на whatsapp-у (grupa.skriptekof.com/ekp). Ако немате whatsapp, обратите нам се на skriptekof@gmail.com.**

6. Производно предузеће

ШТА ЈЕ ПРОИЗВОДНО ПРЕДУЗЕЋЕ?

Производно предузеће је предузеће које трансформише употребне вредности ресурса у употребне вредности готових производа.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОИЗВОДНОГ ПРЕДУЗЕЋА

Веома је битно да истакнемо следеће карактеристике производног предузећа и објаснимо их:

- Код производног предузећа производња је одвојена од потрошње

Код производног предузећа, производња и потрошња се не дешавају истовремено. Кроз одређени процес трансформације инпута у аутпуте ресурси се претварају у готове производе и производња је завршена. Потрошња ће да уследи тек касније, када се готов производ прода купцима. Ово омогућава **стандардизацију** асортимана у производном предузећу, као и **специјализацију рада**.

- Резултат производног предузећа је физички производ

Резултат производног процеса у производном предузећу је физички производ, који се може користити за финалну потрошњу или за даљу прераду (продају другом предузећу које ће га користити као инпут у својој производњи).

- Производно предузеће је капитално интензивно

У производном предузећу, много су битније машине од људског фактора. Природно је да кључну улогу играју технолошки фактори, па је стога и производно предузеће капитално интензивно, а не радно интензивно.

- Производно предузеће послује на мање локација

Суштина делатности производног предузећа је производња готових производа. Сходно томе, за производно предузеће није толико битно да буде децентрализовано (да послује на више локација). Уместо тога, производно предузеће је често веома централизовано (послује на мало локација).

- У производном предузећу постоји већа формализација рада

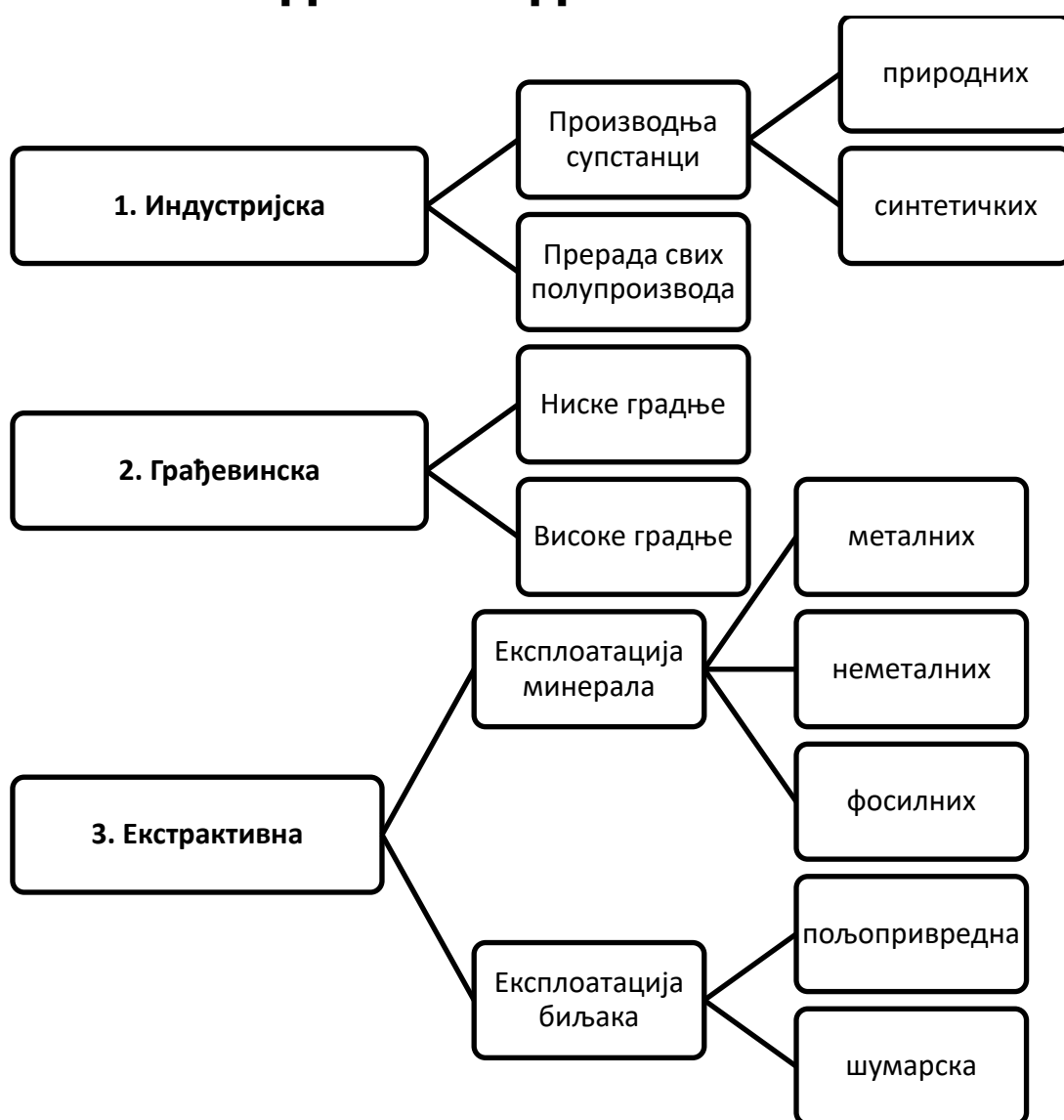
У производном предузећу присутно је више комплекснијих процеса, хијерархијских нивоа и слично. За производно предузеће углавном је потребно доста улагања, па је и

логично да производно предузеће није мали подухват и да је природно да буде присутна формализација рада.

- У производном предузећу више су заступљена техничка знања радника

Већ смо споменули да је производно предузеће више капитално интензивно. Међутим, наравно да постоје и радници у производном предузећу. Оно што је премда њихова специфичност јесте то што доминантно улогу имају *техничка* знања радника – пре свега је битно да су радници одлични технички стручњаци, како би знали да успешно управљају машинама и постројењима.

ПОДЕЛА ПРОИЗВОДНИХ ПРЕДУЗЕЋА

Сваку врсту производног предузећа детаљније објашњавамо на следећој страници.

1. Индустијска предузећа

Индустијска предузећа су производна предузећа која се баве индустријом. С обзиром на хетерогени процес производње, индустријска предузећа се даље могу диференцирати на:

- индустријска предузећа која производе природне супстанце (нпр. метале, хемијске производе...)
- индустријска предузећа која производе синтетичке супстанце (нпр. хемијска производња вишег степена)
- индустријска предузећа која се баве прерадом свих врста полупроизвода (нпр. машиноградња, електроиндустрија...)

2. Грађевинска предузећа

Грађевинска предузећа су производна предузећа која се баве производњом одређених грађевинских објеката. С обзиром на врсту градње, даље се могу диференцирати на:

- грађевинска предузећа ниске градње (нпр. градња мостова и путева)
- грађевинска предузећа високе градње (нпр. градња стамбених зграда)

3. Екстрактивна предузећа

Екстрактивна предузећа су производна предузећа која се баве екстракцијом одређених материјала и њиховом прерадом. С обзиром на природу материјала који се екстрактује, могу бити:

- екстрактивна предузећа која се баве екстракцијом минерала – и то:
 - металних и неметалних материјала (нпр. рудници метала и неметала)
 - фосилних материјала (нпр. рудници угља, експлоатација нафте и гаса)
- екстрактивна предузећа која се баве екстракцијом биљака – и то:
 - шумарска предузећа
 - пољопривредна предузећа

а) Шумарска предузећа

Шумарска предузећа обављају привредну делатност узгоја и експлоатације шума.

б) Пољопривредна предузећа

Пољопривредна предузећа баве се гајењем различитих биљних култура и домаћих животиња, као и примарном прерадом ратарских и сточарских производа.

На пословање обе ове врсте предузећа значајно утичу природни услови.

7. Услужно предузеће

ШТА ЈЕ УСЛУЖНО ПРЕДУЗЕЋЕ?

Услужно предузеће је предузеће које се не бави производњом производа, већ пружањем услуга. Услуге које пружа предузеће могу се поделити у две групе:

- **традиционалне:** транспортне услуге, занатске услуге, услуге промета робе
- **савремене:** финансијске услуге, консултантске услуге, ИТ услуге

КАРАКТЕРИСТИКЕ УСЛУЖНОГ ПРЕДУЗЕЋА

Веома је битно да истакнемо следеће карактеристике услужног предузећа и објаснимо их:

- Код услужног предузећа пружање услуга је везано за потрошњу

Код производног предузећа, производња и потрошња се не дешавају истовремено. Са друге стране, код услужног предузећа имамо ситуацију да пружање услуге није одвојено од потрошње – истовремено се дешава и пружање услуге и потрошња те услуге. На пример, када одемо код фризера да купимо услугу шишања, фризер нам пружа услугу у исто време када и трошимо ту услугу. Ова карактеристика омогућава **персонализацију** пружања услуге (нпр. фризер може да прилагоди шишање нашим личним потребама).

- Резултат услужног предузећа је неопипљива услуга

Резултат производног процеса у производном предузећу је физички производ, док је резултат услужног предузећа неопипљива услуга. Ова услуга није физички одређена, већ је апстрактна.

- Услужно предузеће је радно интензивно

У производном предузећу, много су битније машине од људског фактора. Са друге стране, у услужном предузећу много су битнији радници од машина. Сходно томе, услужно предузеће је пре свега радно интензивно предузеће, тј. људски фактор има доминантну улогу.

- Услужно предузеће послује на више локација

Док производно предузеће послује на мање локација (има већу централизацију), услужно предузеће послује на више локација (има већу децентрализацију). Другим речима, долази до дезагрегирања у низ мањих организационих јединица лоцираних у

близини клијената. Управо у *близини клијената* и лежи разлог веће децентрализације – услужном предузећу је веома битно да буде близу својих клијената, јер је услуга неодвојива од потрошње. Последично, услужно предузеће не мора да буде велико да би било ефикасно, што често није случај са производним предузећем.

- У услужном предузећу постоји мања формализација рада

У производном предузећу присутно је више комплекснијих процеса, хијерархијских нивоа и слично, док у услужном предузећу ово није случај. Формални процеси у предузећу су једноставнији, управо јер предузеће не мора да буде велико, а када предузеће није велико потреба за формалним односима унутар предузећа је мања.

- У услужном предузећу више су заступљена хуманистичка знања радника

У производном предузећу доминантну улогу имају *техничка* знања радника – пре свега је битно да су радници одлични технички стручњаци, како би знали да успешно управљају машинама и постројењима. У услужном предузећу је ситуација нешто другачија – иако техничка знања радника остају битна (нпр. веома је битно да имамо добру опрему за шишање у фризерском салону), веома су значајна и *хуманистичка* знања радника, која се односе на знања радника у погледу интеракције са клијентима.

ХИБРИДНА УСЛУЖНА ПРЕДУЗЕЋА

У савремено доба јављају се и својеврсна „хибридна“ услужна предузећа, која се не баве само пружањем услуга, већ и производњом одређених производа. На пример, код ресторана за брзо спремање хране постоје и одређена стандардизована јела као производи. Такође, код банака се поред класичних банкарских услуга, јављају и тзв. „пакети услуга“, који су својеврсни стандардизовани банкарски производи.